

СТРУКТУРНІ Й ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВСТАВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Новікова О.О.,

Донецький юридичний інститут МВС України (м. Кривий Ріг),
вул. Степана Тільги, 21, м. Кривий Ріг, 50000
08novikovaolga76@gmail.com
ORCID iD 0000-0002-8498-1736

У статті простежено нові тенденції в комунікативно-прагматичній організації сучасного українського наукового дискурсу, зумовлені вживанням різних типів вставних конструкцій, визначено їхні основні функції та стилістичні вияви в межах найуживаніших семантичних груп, встановлено способи структурно-граматичного й функціонально-стилістичного врізноманітнення вставних слів, словосполучень і речень.

Ключові слова: вставна конструкція, функція, семантична група, стилістичний вияв, науковий дискурс.

Новікова О.О.

Структурные и функциональные особенности вводных конструкций в украинском научном дискурсе

В статье рассмотрены новые тенденции в коммуникативно-прагматической организации современного украинского научного дискурса, обусловленные употреблением различных типов вводных конструкций, определены их основные функции, стилистические проявления в пределах наиболее употребляемых семантических групп, установлены способы структурно-грамматического и функционально-стилистического разнообразия вводных слов, словосочетаний и предложений.

Ключевые слова: вставная конструкция, функция, семантическая группа, стилистическое проявление, научный дискурс.

O. Novikova

Structural and functional peculiarities of introductory constructions in Ukrainian scientific discourse

Scientific style is one of the functional styles, which is now actively and dynamically developing. It aims to reflect the phenomena of linguistic reality and the processes of the society modern development. The mandatory features of the scientific texts syntax can be completed to the abstractiveness and generalization, which are manifested as the exception of a personal subject of action (deagency) from the sentence structure and the wide applicability of nominalizing structures (the nominal nature of a statement). One of the ways to implement the deagency and nominal nature of a statement of scientific thought is the use of introductory constructions.

Activation of introductory units in modern Ukrainian scientific speech is an innovative phenomenon. They have different extralinguistic nature and perform tasks that implement various communication patterns.

The use of introductory constructions in a scientific text is necessary not only for the expressiveness of the message, but also for semantic integrity, which is ensured by combining all parts of the text around one topic. They help to realize such categories of the text as coherence, modality, consistency, and articulation. The specificity of the choice of introductory units depends on author's individual style, his thoughts about a particular problem, and predetermines the choice of linguistic means for conducting scientific discussion or argumentation.

The article traces new trends in the communicative and pragmatic organization of modern Ukrainian scientific discourse due to the use of various types of introductory constructions. Their main functions and stylistic manifestations within the most important semantic groups are identified; the ways of structural and grammatical, and functional and stylistic diversity of introductory words, word combinations and sentences are established.

Analyzing the actual material regarding the use of introductory words, phrases and sentences in modern Ukrainian scientific discourse, we state that they acquire a wider use and stylistic weight, serve as a

means of implementing several communicative and pragmatic functions: text and connectedness, accent and affirmative, accent and hypothetical, and appraisal functions. There is a noticeable tendency towards the predominant use of the Ukrainian proper introductory words, phrases and sentences, which are increasingly confidently squeezing out of use common early introductory units, which testifies to the Ukrainization of scientific speech.

Key words: *introductory constructions, functions, semantic group, stylistic manifestation, modern Ukrainian scientific discourse.*

Вступ. У зв'язку з бурхливим розвитком науки в сучасному світі її мова набуває все більшого значення. Науковий стиль є одним із функціональних стилів, який наразі активно й динамічно розвивається. Він спрямований на відображення явищ мовної дійсності й процесів сучасного розвитку суспільства. Науковий стиль належить до книжних стилів літературної мови, яким притаманний ряд загальних умов функціонування й мовних особливостей: попереднє обдумування висловлювання, монологічний характер, суворий відбір мовних засобів, унормованість, логічність, точність, об'єктивність тощо. До обов'язкових ознак синтаксису наукових творів можна додати абстрактність і узагальненість, які виявляються у виключенні зі структури пропозиції особистого суб'єкта дії (деагентивність) й у широкій вживаності номіналізованих структур (іменний характер викладу). Одним із способів реалізації деагентивності й іменного характеру викладу наукової думки є використання вставних конструкцій.

Вставні конструкції — це такі форми, які введені до складу речення на семантико-комунікативному рівні з метою вираження ставлення мовця до повідомлюваного з погляду його ймовірності / неймовірності, способу оформлення думок, активізації співрозмовника тощо. З формально-граматичного погляду зазначені синтаксичні одиниці є ізольованими від речення; з комунікативного погляду вони не змінюють основного модального значення речення, а пояснюють його, надаючи особливого забарвлення. У ролі вставних виступають переважно слова, словосполучення й речення, які можуть бути виражені дієслівними, іменниковими, прислівниковими, прикметниковими, числівниковими, займенниковими та модальними формами. Вставні конструкції в комплексі з іншими мовними компонентами виступають ефективним засобом реалізації мети автора — досягнення чіткості й логічності передачі інформації в тексті. У науковому дискурсі вставні одиниці допомагають висловити підкреслену логічність, зв'язок між реченнями та частинами тексту тощо.

Критичний огляд літератури. В україністиці існує чимало праць, у яких докладно проаналізовано синтаксично ізольовані члени речення (І. Вихованець [2], П. Дудик [7], А. Загнітко [3], Г. Козачук [4], Б. Кулик [5], І. Слинько [9],

С. Шевчук [10], К. Шульжук [11] та ін.). Однак недослідженими залишаються проблеми структури й специфіки функціонування вставних конструкцій в українському науковому дискурсі, який репрезентований працями українських учених. **Метою** статті є аналіз структурних і функціональних особливостей вставних конструкцій в науковому дискурсі. Для досягнення мети необхідно вирішити такі **завдання**: з'ясувати структуру, семантику вставних одиниць, установити їхні функціонально-стилістичні особливості в науковому дискурсі.

Методологія дослідження. Методи дослідження, зумовлені метою й фактичним матеріалом, містять: метод лінгвістичного опису, який передбачає дослідження явища безпосередньо в тексті, метод емпіричного аналізу й синтезу, який здійснює класифікацію вставних конструкцій, метод дистрибутивного аналізу, який дає змогу через вивчення оточення конструкцій у тексті дослідити особливості їх функціонування.

Результати дослідження та обговорення. Активізація вставних одиниць у сучасному українському науковому мовленні є інноваційним явищем. Маючи різне екстралінгвістичне підґрунтя, вони виконують неоднорідні завдання, реалізують різні комунікативні настанови тощо.

1. Найактивніше в наукових текстах функціонують вставні одиниці, **що вказують на джерело повідомлення**: *на мою думку, на думку (чию?), за словами..., як то кажуть, мовляв, як свідчить, як повідомили...тощо.* У зазначеній семантичній групі кількісно переважають вставні конструкції, які мають форму підрядного речення зі сполучником **як**, пор.: **Як прийнято вважати, рівень кровопостачання організму залежить від структурно-функціональної організації у філота онтогенезі серцево-судинної системи** (2; с. 82); **Як уже було наголошено вище, для інших галузей фізики використовуються й інші методи, такі, як метод згладжених гідродинамічних часток (smoothed particle hydrodynamics, SPH), метод hr-хмар та розбиття одиниці** (1; с. 44); **Як видно з таблиці 2, діаметр квітки в обох сортів у середньому не змінювався за роками** (2; с. 19); **Як було зазначено вище, розділ IV «Окреме провадження» ЦПК України доповнено главою 13 «Розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису», у якій визначено підсудність справ цієї категорії, осіб, які можуть бути заявниками,**

зацікавлених осіб у справах про видачу обмежувального припису, зміст заяви, порядок розгляду справи у суді, особливості рішення суду в справах про видачу обмежувального припису, його вручення тощо (5; с. 25); **Як відомо з вищезгаданих джерел**, ослаблення дії перешкод (шуму) досягається фільтрацією, завдяки якій яскравість (сигнал) кожної точки вихідного зображення, спотвореного шумом, замінюється деяким іншим значенням яскравості, яке визначається в найменшій мірі рівнем зашумленості (1, с. 117). Зазначена синтаксична конструкція зі сполучником **як** вживана в науковому мовленні для виконання функції вставного повідомлення. Вона має перевагу з погляду впізнаваності вставного компонента, його мобільності: зміст вставного компонента може бути висловлений не лише в процесі основного повідомлення, а й мати випереджувальний характер [6, 239]. За нашими спостереженнями, такі конструкції є поширеними в науковому дискурсі, оскільки «тяжіють» до його стандартів (точність, логічність, достовірність, зв'язаність тощо). Аналіз фактичного матеріалу доводить, що доволі частими в науковому стилі є вставні конструкції зі сполучником **як** у поєднанні з дієсловами **повідомляти, наголошувати, пояснювати, зауважити, свідчити** тощо в різних видо-часових та особових формах, пор.: **Як свідчить аналізований матеріал**, вірусне ураження печінки супроводжувалося порушенням молекулярної організації мембран гепатоцитів і вивільненням органоспецифічних ферментів (2; с. 54); **Як уже повідомлялося**, розмір початкового середнього діаметра дуже впливає на цю закономірність (1; с. 73); **Як зауважують у зазначеному довіднику Ради Європи**, Стамбульська конвенція — революційний документ (5; с. 10); **Як уже було наголошено**, кожен вид риб накопичує радіонукліди залежно від екологічної групи, до якої він належить (2; с. 27); **Також, як стверджують О. Гумін та Г. Рymarчук**, у багатьох штатах провідну роль у боротьбі з домашнім насильством відіграють органи прокуратури (5; с. 35). Найбільш семантично придатними для вираження високого ступеня вірогідності поданої інформації, на нашу думку, є дієслівні лексеми **свідчити** й **наголошувати**, що зумовлює активне використання їх в науковому дискурсі сучасної української мови.

Різновидом вставних конструкцій цієї ж се античної групи, також послідовно вживаним у наукових текстах, є поширені словосполучення з прийменником **за**, пор.: **За нашими даними**, річний приріст у 2015 році склав $14,4 \pm 2,83$ см для сорту cv (2; с. 18); **За даними таблиці 4**, кількість життєздатного гібридного насіння висока у всіх варіантах дослідів (2; с. 19); **За даними МОЗ України**, хворих на вірусний гепатит С у нашій країні в 5 разів більше, ніж хворих на ВІЛ/СНІД (2; с. 54); **За оцінкою науковця Д. Закатнова**,

у структурі професійної орієнтації слід виділяти також професійний підбір, який передбачає систему роботи з надання людині порад... (4; с. 21); **За оцінками експертів ВООЗ**, із 2010 по 2019 рр. від захворювань печінки, викликаних вірусом гепатиту С, загинуть майже 166 000 осіб, зокрема 27 200 — від гепатоцелюлярної карциноми (2; с. 54). Такі вставні словосполучення, як і попередні вставні речення, науковці вживають для доповнення інформації джерелом повідомлення, підвищення ступеня її вірогідності, що досить важливо для наукових текстів.

Фактичний матеріал свідчить, що активно вживаними є вставні конструкції на позначення джерела повідомлення з прийменником **на**, пор.: **Утім, на наш погляд**, це невдале формулювання, яке до того ж містить чимало оцінних понять, зокрема «погіршення якості життя» (5; с. 52); **На нашу думку**, психолого-правова інтерпретація дефініції «агресія» — це атакуючі, напористі, нав'язливі дії, які заподіюють певну шкоду або збитки (5; с. 73); **На думку Е. Яхязеде**, без подолання цього небезпечного явища неможливо створити умови для самореалізації людини, розвитку паритетної демократії, реалізації принципів рівних прав і можливостей кожного громадянина (5; с. 33); **На думку дослідників**, подібні доводи зумовлені спробою виправдати необхідність застосування GURT та зняття мораторію на ці технології (2; с. 11); **На наш погляд**, цей факт можна пояснити порівняно недостатньою розвиненістю м'язів верхнього плечового поясу волейболістів на відміну від спортсменів інших спеціалізацій (2; с. 100). Згадані словосполучення, конденсуючи в собі зміст цілого речення, мають ще й окремі додатковий зміст, який перебуває за межами змісту основного речення.

На жаль, у наукових текстах і досі трапляються поодинокі скальковані вставні одиниці на зразок **з точки зору, як показує** тощо, яких слід уникати, пор.: **Тому, як показують дослідження**, у гібіскусу сирійського в цих умовах під дією низьких від'ємних температур відбувається обмерзання верхівки пагонів (2; с. 18); **З точки зору Є.А. Дмитрієва**, у природних біогеоценозах і тих, що наближаються до них, певний характер неоднорідності ґрунтів і ґрунтового покриву є їх невід'ємною приналежністю, що відрізняється не меншою, якщо не більшою, стійкістю, ніж біотичний компонент біогеоценозу (2; с. 140).

2. Група вставних одиниць, що **виражають ступінь вірогідності повідомлюваного** (так звана гіпотетична та констатаційна модальність, що передається словами на зразок **мабуть, певно, може, видно, здається, очевидно, безумовно, безперечно, можливо, звичайно, дійсно, справді, певна річ, правду кажучи** тощо), також широко представлена в сучасному українському науковому мовленні, вона репрезентована переважно встав-

ними конструкціями на позначення впевненості щодо об'єктивності наведених авторами фактів, пор.: **Безперечно**, під час семінару використовували й традиційні методи, як-от презентації (про функції та діяльність органів захисту дітей, впливу соціальних працівників на жертву (наприклад, часто під впливом спілкування з соціальними працівниками вона може змінити не лише свою думку, а й навіть свої показання) (5; с. 116); **Становище сім'ї, природно**, відбивається на розвитку дитини, її моральній вихованості, ціннісних орієнтаціях, особливо на готовності до майбутнього сімейного життя (4; с. 66); **Справді**, на основі аналізу зображень на рентгенівській плівці газорозрядного випромінювання можна отримати дані навіть про незначний прояв мисленнєвої активності (2; с. 118); **Дійсно**, навчання поляків у ВНЗ за межами Польщі загалом є позитивним, проте нас повинно турбувати швидке зростання кількості виїжджаючих з числа кращих випускників середніх шкіл проти числа, що зменшується й обирає навчання в країні (4; с. 33); **Безумовно**, створення конкурентоздатних та інноваційних приладів високої якості та з великим спектром функціональних можливостей є актуальним завданням сучасного медичного приладобудування (1; с. 75); **Звичайно**, в останньому випадку буде абсолютно різною ступінь впливу віддалених і близьких точок на прийняття рішення фільтром у даній точці зображення (1; с. 117). Такі конструкції реалізують прагматичну акцентно-стверджувальну функцію. Менш поширеними щодо вживання в науковому дискурсі є вставні одиниці цієї ж групи, що передають значення гіпотетичної можливості, пор.: **На це, можливо**, вплинули такі фактори: 1) індивідуальні особливості рослини, 2) екологічні фактори (кліматичні та антропогенні) (2; с. 19); **Вочевидь**, справжній рівень цін визначається передусім якістю готової продукції, залежить від технічного вдосконалення її виробництва, проведення робіт із модернізації наявних виробництв тощо (3; с. 50); Відповідність між наявністю проявів депресивності та ознаками порушень металолігандного гомеостазу дозволяє припустити, що ці порушення, **можливо**, є причиною депресивності (2; с. 54); **Мабуть**, використовуючи його в педагогіці, є сенс виховувати професіонального випускника школи (4; с. 7); **Очевидно**, що майбутнє будь-якої країни за впевненими в собі, психічно й емоційно здоровими молодими людьми, але вони більше схильні до емоційних розладів, ніж люди зрілого віку (2; с. 103); **Вочевидь**, існують проблемні питання, що перешкоджають ратифікації цього документа в сфері протидії домашньому насильству, зокрема, пов'язані з необхідністю внесення змін до вітчизняного законодавства (5; с. 8). Такі вставно-модальні слова гіпотетичності не вказують прямо на авторизацію, вони ніби оформлю-

ють роздуми автора, допомагають йому створити враження безпосереднього пошуку істини, змусити читача долучитися до мисленнєвого процесу, самому дошукатися до суті висловлених передбачень. До того ж, зазначені конструкції посилюють вірогідність думки, знижують ступінь її категоричності, тобто успішно реалізують у тексті прагматичну акцентно-гіпотетичну функцію мови.

Під час аналізу вартими уваги є вставні одиниці цієї ж семантичної групи, які засвідчують тенденцію до переважання деяких власне українських, некалькованих на кшталт російської мови вставних слів та словосполучень (*щоправда, звісно, природно, беззаперечно, імовірніше, найвірогідніше, поза сумнівом тощо*), пор.: **Щоправда**, на відміну від GURT-модифікованого насіння, фермери можуть використовувати насіння гібридів (так звані генетичні ресурси) для проведення власних селекційних програм, оскільки насіння є життєздатним і фертильним (2; с. 13); **Найімовірніше**, це пояснюється найбільш інтенсивним впливом факторів ґрунтоутворення на поверхневий шар (2; с. 142); **Беззаперечно**, нейтрофіли є активними ферментоутворювачами, що здатні до фагоцитозу та до здійснення різноманітних ефекторних функцій клітинного імунітету (2; с. 64); **Поза сумнівом**, при розв'язанні таких задач неоднорідний матеріал представляється однорідним з трансверсально-ізотропними властивостями, що залежать від механічних властивостей матриці та волокна та об'ємної долі кожної з них у композиті (1; с. 49).

Під час опрацювання фактичного матеріалу нами було з'ясовано, що вставні конструкції на зразок *певна річ, правду кажучи* в наукових текстах не вживають, оскільки вони притаманні переважно розмовному стилю. Також варто звернути увагу на те, що подеколи в текстах наукового дискурсу трапляються поодинокі вставні одиниці на зразок *більше того, з точки зору, як показує...*, скальковані з російської мов, напр.: **Проте, як показує практика**, у більшості випадків інвестиційні ризики виступають джерелом втрат, а не додаткових доходів (3; с. 8); **3 точки зору І. Бега**, «...особистість розвивається в процесі свідомої творчої моральної діяльності, що розгортається під впливом переконання як провідного виховного методу» (4; с. 50); **Більш того**, це пояснюється тим, що у школярів поглибився інтерес до пізнання навколишнього середовища, покращилося розуміння його як цілісної системи, сформувалося вміння оцінювати природні об'єкти не з прагматичних, а з естетичних та емоційно-ціннісних позицій (4, с. 53).

3. Вставні конструкції, що **передають зв'язок думок, послідовність їх викладу чи логічне завершення цього викладу** (таким чином, словом, до речі, по-перше, головне, нарешті, отже, навпаки,

крім того, зокрема, проте, однак, наприклад, інакше кажучи, значить, виходить тощо), виступають чи не найголовнішою групою за активністю вживання в науковому дискурсі, оскільки саме за допомогою таких одиниць виявляється можливість виразити підкреслену логічність, зв'язок між реченнями та частинами тексту, підкреслити найбільш значущі частини, підсумувати, пор.: **Зокрема**, В. Рибалка визначив сутність поняття «творча особистість» як такий тип особистості, що характеризується стійкою і мотиваційно-творчою активністю, яка дозволяє їй досягати значних, соціально та особистісно значущих результатів в одному або кількох видах діяльності (4; с. 49); **Так**, у червні 1919 р. в Києві відбулися мітинги з цього приводу (4; с. 18); **Власне**, це і є інформативною функцією психологічного супроводу (4; с. 28); **Отже**, слід визначити перспективні напрями, які б сприяли імплементації положень Стамбульської конвенції та забезпеченню їх дієвості в Україні, що і є метою статті (5; с. 9); **Однак**, навіть вони повинні мати добре розвинену науково-технічну базу і висококваліфіковані кадри фахівців (4; с. 33); **Зрозуміло**, що в подібних завданнях широко будуть застосовуватися міжпредметні зв'язки, які передбачають наявність в учнів здібності до аналітичної діяльності та відповідних узагальнень (4; с. 19); **Крім того**, В. Авраменко здійснював постановку вистав, які наближав до жанру балету-поєми, балету-симфонії, що відтворювали складну історичну долю народу (балетні постановки «Великдень на Україні», «За Україну», «Січ отамана Сірка») (4; с. 47); **До речі**, про потребу ратифікації свідчать і результати громадського моніторингу (5; с. 10); **Таким чином**, суд має дискреційні повноваження щодо відкритості судового провадження істотно домашнього насильства (5; с. 65); **Разом із тим**, наявна інформація про злочинність не забезпечує повноти даних про потерпілих осіб, а також про відносини між правопорушником і потерпілим (5; с. 54); **Зокрема**, він видається на строк від одного до шести місяців, а також за заявою осіб, визначених у ч. 1 ст. 26 Закону України № 2229-VIII та ст. 3502 ЦПК України (5; с. 25); **Між іншим**, на нескінченості задані рівномірно розподілені механічні напруження і електричне та магнітне поля (1; с. 61); **Однак**, при всій привабливості зазначеного методу потрібно зауважити, що можливості аналізу дії медіанного одновимірного фільтра є досить обмеженими (1; с. 118); Двовимірна обробка, **проте**, може призвести до істотнішого послаблення сигналу (1; с. 118). Згадані вставні одиниці позбуті змістової самостійності. Це зумовлено специфікою їхніх функцій — слугувати засобом зв'язку між синтаксичними конструкціями та оформлювати відношення між ними, тобто функціонально наближати до сполучників.

За допомогою вставних слів *по-перше, по-друге, по-третє* декларують основну ознаку наукового стилю — аргументованість. Водночас вони допомагають авторам розв'язувати прагматичні завдання: логізувати текст, надавати йому стрункості, оформлювати хід міркувань, акцентувати на найважливіших моментах повідомлюваної інформації тощо, пор.: **По-перше**, у цій програмі не всім кольорам та їх відтінкам присвоєно назву, **по-друге**, декілька відтінків кольорів об'єднуються в загальний опис, хоча візуально зразки значно відрізняються (1; с. 96); **По-перше**, це пов'язано з тим, що дріжджі майже для кожного металу мали КІ між втратою пігменту та блокуванням росту. **По-друге**, дріжджі здатні реагувати втратою пігменту з менших концентрацій металів, ніж прокаріотичні клітини (2; с. 156). Вставні слова *по-перше, по-друге* в наукових текстах виражають не тільки числову послідовність думок, але й ступінь їхньої важливості, певної значущості. За словами В. Виноградова, ці компоненти «визначають не лише місце якогось пункту в низці перерахованих, але й містять його оцінку, його суб'єктивну кваліфікацію» [12, 579]. Дієслівні словоформи на зразок *значить, виходить*, як свідчить фактичний матеріал, у науковому дискурсі не вживають.

4. Вставні компоненти, що **виражають емоційний стан мовця, його почуття** (на лихо, на горе, на жаль, на біду, на радість, як на гріх, на диво тощо), є найменш уживаними в наукових текстах, оскільки однією з ознак наукового стилю є відсутність емоційного забарвлення. Проте подеколи можна простежити поодинокі випадки вживання таких словоформ із метою підсилення емоційного ставлення мовця до змісту висловленого, пор.: **На жаль**, накопичені знання не одержали поки що належного застосування в практичній діяльності лікаря через відсутність надійних і доступних методів діагностики (1; с. 75); **На жаль**, доводиться констатувати, що в сучасній психолого-педагогічній літературі вкрай мало публікацій, де розкрито механізми психологічного супроводу наступності в розвитку дітей у системі їхньої безперервної освіти, починаючи із першого щабля — дитячого садка (4; с. 26); **На жаль**, порівняно з іншими роками прилив іноземних інвестицій зменшується (3; с. 57). Такі оригінальні вставні конструкції виконують у сучасному українському науковому дискурсі оцінну комунікативно-прагматичну функцію.

5. Останні дві групи вставних конструкцій — на позначення **характеру висловлення, способу передачі думки, типу її оформлення** (так би мовити, іншими словами, власне кажучи, сказати по правді, правду кажучи тощо) та такі, що **передають звернення до співрозмовника й уживаються з метою привернення уваги читача**

(слухача) (даруйте, вибачте, пам'ятаєте, відчуваєте, бачиш, чуєш, зверніть увагу тощо) — у сучасному науковому дискурсі є непоширеними, адже вони не властиві науковим текстам. Проте деякі конструкції зазначених груп усе-таки поодинокі вживані, пор.: **Іншими словами, життєве самовизначення** — це «вибір певного стилю життя і реалізація його в багатьох соціальних ролях» (4; с. 80); З огляду на необхідність забезпечення безпеки діяльності учнів на транспорті така система, **власне кажучи**, була абсолютно виправданою (4; с. 37); **Зверніть увагу**, при розв'язанні таких задач неоднорідний матеріал представляється однорідним з трансверсально-ізотропними властивостями, що залежать від механічних властивостей матриці та волокна та об'ємної доли кожної з них у композиті (1; с. 49).

Широке використання вставних конструкцій у науковому дискурсі інколи спричиняє паралельне використання в одному реченні кількох вставних одиниць, різних за семантикою, що виразає його модальну спрямованість, посилює стилістичну значущість, пор.: **Отже**, концепцію медіанного фільтра можливо узагальнити на два виміри, застосовуючи двовимірне вікно бажаної форми, **наприклад**, прямокутне або близьке до кругового (1; с. 118); **Зрозуміло**, що в цьому випадку залишаться справедливими граничні умови: **по-перше**, змінилася морфологія первинних кристалів фази Al₆Mn (вони мали більш грубу, неправильну форму росту); **по-друге**, пригнічувалося формування оболонкової структури у тих небагатьох кристалах, форма росту яких залишилася близькою до шестигранної (1; с. 249); **На наш погляд**, окремі танцювальні епізоди й хореографічні етюди означених балетних вистав можуть використовуватися не тільки в сучасних драматичних постановках н'єс українських драматургів, а й у навчально-виховному процесі майбутніх акторів, що, **у свою чергу**, залучатиме їх до творчої спадщини української нації та сприятиме формуванню їхньої національної свідомості (4; с. 47); **Так**, на момент

закінчення навчального закладу вони, **фактично**, мають арсенал тих якостей, котрі необхідні у професії майбутніх судових офіцерів (4; с. 94). Такі поєднання, на нашу думку, сприяють більшій переконливості висловлення, адресно зорієнтовують його, позбавляючи читача щонайменших сумнівів стосовно інформації, яку надає науковий текст.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вставні слова, словосполучення та речення являють собою «типовий» лексичний матеріал наукового дискурсу. Їх уживання в науковому тексті є необхідним не лише для виразності повідомлення, а й для смислової цілісності, що забезпечено за рахунок об'єднання всіх частин тексту навколо однієї теми. З їхньою допомогою реалізовано такі категорії тексту, як зв'язність, модальність, послідовність, членування. Специфіка вибору вставних одиниць залежить від індивідуального стилю автора, його думки стосовно тієї чи іншої проблеми, що зумовлює вибір мовних засобів для ведення наукової дискусії або аргументації.

Аналізуючи фактичний матеріал щодо вживання вставних слів, словосполучень і речень у сучасному українському науковому дискурсі, констатуємо, що вони набувають дедалі ширшого вжитку й стилістичної ваги, слугуючи засобом реалізації кількох комунікативно-прагматичних функцій: функції текстової зв'язності, акцентно-стверджувальної, акцентно-гіпотетичної, оцінної. Помітною є нова тенденція до переважного вживання власне українських, некалькованих із російської мови вставних слів, словосполучень і речень, які дедалі впевненіше витісняють з ужитку поширені донедавна російськомовні вставні одиниці, що засвідчує українізацію наукового мовлення, прагнення до оригінальної самобутності.

Крім вставних конструкцій, у наукових текстах активно вживаними є вставлені одиниці, які мають свої особливості використання й власний комунікативний потенціал, що стане предметом подальших досліджень.

ДЖЕРЕЛА

1. Виноградов В. Русский язык : Грамматическое учение о слове. 2-е изд. М. : Высшая школа, 1972. 614 с.
2. Вихованець І. Граматика української мови. Синтаксис. К. : Либідь, 1993. 368 с.
3. Загнітко А. Український синтаксис : теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с.
4. Козачук Г. Українська мова : Практикум : [навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов.]. К. : Вища шк., 2006. 414 с.
5. Кулик Б. Курс сучасної української літературної мови. Ч. 2. Синтаксис. К. : Рад. шк., 1961. 284 с.
6. Мамалига А. Рівні текстового виокремлення вставних і вставлених конструкцій (на матеріалі газет) // Вісник Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія: Журналістика. К., 1997. Вип. 4. С. 239–248.
7. Синтаксис сучасної української мови : [підручник] / П. Дудик, Л. Прокопчук. К. : «Академія», 2010. 384 с.

8. Сучасна українська літературна мова : підручник / М. Плющ, С. Бевзенко, Н. Грипас та ін.; За ред. М. Плющ. 7-ме вид., стер. К. : Вища школа, 2009. 430 с.
9. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання / І. Слинко, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська. К. : Вищ. шк., 1994. 670 с.
10. Сучасна українська літературна мова : [навчальний посібник] / С. Шевчук, О. Кабиш, І. Клименко. К. : Алерта, 2011. 554 с.
11. Шульжук К. Синтаксис української мови : [підручник]. К. : «Академія», 2004. 408 с.

REFERENCES

1. Vynogradov, V. (1972). Russkii yazyk: Grammaticheskoe uchenie o slove [Russian language: The Grammatycal Doctryne of the Word]. 2-ie izd-e, Moskva, Vysshiaia shkola, 614 p.
2. Vykhovanets, I. (1993). Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys. [Grammar of Ukrainian Language. Syntax]. K.: Lybid, 368 p.
3. Zahnitko, A. (2009). Ukrainyski syntaksys: teoretyko-prykladnyi aspekt. [Ukrainian Syntax: Theoretical and Applied Aspect]. Donetsk, 137 p.
4. Kozachuk, H. (2006). Ukrainiska mova: Praktykum [Ukrainian Literary Language]. Navch. posib., 2-he vyd., pererobl. i dopov., K.: Vyshcha shk., 414 p.
5. Kulyk, B. (1961). Kurs suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Ch. 2. Syntaksys [The Course of Modern Ukrainian Literary Language. Ch. 2. Syntax]. K.: Rad. shk., 284 p.
6. Mamalyha, A. (1997). Rivni tekstovoho vyokremлення vstavnykh i vstavlenykh konstrukttsii (na materialy hazet) [Levels of Text Separation of Inserts and Insert Structures (on the material of newspapers)]. Visnyk, Kyiv. un-tu im. T. Shevchenka, Serii: Zhurnalistyka, Vyp. 4, Kyiv, pp. 239–248.
7. Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy: pidruchnyk [Syntax of Modern Ukrainian Language]. (2010). Ed. P. Dudyk, L. Prokopchuk. K.: «Akademiiia», 384 p.
8. Suchasna ukrainska literaturna mova: pidruchnyk [Modern Ukrainian Literary Language: textbook]. (2009). M. Pliushch, S. Bevenko, N. Hrypas ta in.; Za red. M. Pliushch, 7-me vyd., ster., K.: Vyshcha shkola, 430 p.
9. Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy: problemni pytannia [Syntax of Modern Ukrainian Language: Problematic Issues]. (1994). I. Slynko, N. Huivaniuk, M. Kobylanska, Kyiv: Vyshch. shk., 670 p.
10. Suchasna ukrainska literaturna mova: [navchalnyi posibnyk] [Modern Ukrainian Literary Language]. (2011). S. Shevchuk, O. Kabysch, I. Klymenko, K.: Alerta, 554 p.
11. Shulzhuk, K. (2004). Syntaksys ukrainskoi movy [Ukrainian Language Syntax]. K.: Vydavnychy tsestr «Akademiiia» 408 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки. 2016 р. № 1. URL : http://web.znu.edu.ua/cms/index.php?action=category/browse&site_id=5&lang=ukr&category_id=949
2. Вісник Запорізького національного університету. Біологічні науки. 2016 р. № 1. URL : http://web.znu.edu.ua/cms/index.php?action=category/browse&site_id=5&lang=ukr&category_id=1215
3. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2016 р. № 1. URL : http://web.znu.edu.ua/cms/index.php?action=category/browse&site_id=5&lang=ukr&category_id=1209
4. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. 2016 р. № 1. URL : <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2016/2016-ped-1.pdf>
5. Вісник Національної академії прокуратури України. 4/2(58) 2018 р. URL : http://www.visnyknaru.gov.ua/files/issues-2018/Visnyk-NAPU_4-2_2018.pdf

Дата надходження статті до редакції: 25.07.2019 р.

Прийнято до друку: 14.10.2019 р.